

FAKTA om SJAKK

– spillet, historien og spillerne

Spillet:

- Sjakk spilles på et brett med 64 svarte og hvite ruter, 32 av hver farge. Hver spiller har 16 brikker: Åtte bønder, to tårn, to løpere, to springere (også kalt hester), en dronning og en konge. Siden hvit alltid begynner, er det en fordel å ha de hvite brikkene. Et spill kalles gjerne for et *parti*.
- Målet i sjakk er å sette motstanderen *sjakk matt*. Hvis man truer å slå ut kongen, er kongen i *sjakk*. Den som blir satt i sjakk kan enten flytte kongen ut av sjakken, sette noe mellom kongen og brikken som sjakker, eller slå brikken som sier sjakk. Dersom ingen av disse tre er mulig er det sjakk matt, og partiet er over. Gode spillere er i stand til å se om de blir sjakk matt på litt sikt, og vil derfor gjerne gi opp en god stund før sjakk matt.
- Dersom ingen av partene klarer å sette sjakk matt, ender partiet uavgjort. Dette kalles på sjakkspråket for *remis*. Det blir remis dersom ingen av spillerne har nok brikker til å sette sjakk matt (for eksempel er bare kongene igjen), dersom man flytter frem og tilbake mange ganger, eller om man flytter 50 trekk uten at noe skjer. Det er også mulig å *tilby remis* under et parti. Dette gjør man etter å ha utført et trekk, gjennom å si til motstanderen "Jeg tilbyr remis" (eller lignende). Dersom motstanderen aksepterer, er partiet ferdig. Hvis tilbudet avslås fortsetter partiet.
- Det er også mulig å vinne gjennom at motstanderen bruker opp tiden sin. Se mer om dette under "Lynsjakk".

Lynsjakk:

- All konkurransesjakk spilles på tid – man kan altså ikke tenke så lenge man vil. Det er stor variasjon i hvor lang tenketid man har. I en *lynjakktturnering* har spillerne svært kort tenketid. I Glitnir Blitz ("Blitz" er det engelske ordet for lynsjakk) brukes den vanligste tenketiden i lynsjakk: Hver spiller har 5 minutter på hele partiet. Et parti kan dermed maksimalt vare i 10 minutter.
- Hvis man bruker opp tiden, taper man. Dette gjelder for all konkurransesjakk, men i lynsjakk blir tiden en svært viktig faktor siden spillerne har så liten tenketid. Et sjakkparti kan godt vare i over 60 trekk, og det er derfor ikke mange sekundene spillerne kan bruke på hvert trekk. Hvis man for eksempel tenker 10 sekunder på hvert trekk, rekker man bare 30 trekk før tiden er brukt opp.
- Stort sett er de samme spillerne best både i "vanlig" sjakk og i lynsjakk, men det finnes også dem som er spesielt gode med liten tenketid. Blant disse er den russiske stormesteren Aleksander Grisjuk, som er regjerende verdensmester i lynsjakk. Grisjuk er favoritt i Glitnir Blitz.

Historie:

- Det er alminnelig antatt at sjakk stammer fra India. Spillet kom til Europa på 800-tallet, og hadde rundt år 1000 spredt seg til hele Europa. Datidens regler skilte seg betydelig fra i dag. Rundt 1475 ble det gjennomført flere regelendringer, for eksempel at bonden kan flytte to skritt første gang. Etter dette har reglene i det store og hele vært uforandret. Europa er i dag dominerende i sjakk, men det finnes stormestere i alle verdensdeler.

Utbredelse:

- Det finnes i dag sjakkforbund i 160 land, med omtrent 7,5 millioner medlemmer totalt. Nøyaktig hvor mange som kan spille sjakk vet ingen, men et anslag er omtrent 600 millioner. Det er få sporter som kan vise tilsvarende tall.
- I Norge er det omtrent 7500 medlemmer i Norges Sjakkforbund og Ungdommens Sjakkforbund. Sistnevnte organiserer sjakkaktivitet for barn og ungdom. Hvor mange i Norge som spiller sjakk uten å være med i et av sjakkforbundene vet vi ikke, men det dreier seg ganske sikkert om hundretusener.

Kjente sjakkspillere:

- Den mest kjente sjakkspilleren gjennom tidene er kanskje amerikaneren Bobby Fischer, som ble verdensmester i 1972. Fischer stilte ikke opp til VM-kamp i 1975, og tapte dermed tittelen til russeren Anatolij Karpov. Fischer bor i dag på Island. Karpov var verdensmester til 1985, da landsmannen Garri Kasparov tok over sjakktronen. Regjerende verdensmester er Vishy Anand fra India. I Glitnir Blitz i Reykjavik i fjor, ble Anand slått av Magnus Carlsen.
- Blant kjente spillere fra tidligere tider er amerikaneren Paul Morphy (1837-1884), tyskeren Emanuel Lasker (verdensmester 1894 til 1921), cubaneren Jose Roaul Capablanca (verdensmester 1921-27) og russerne Mikhail Botvinnik (verdensmester 1948-57, 58-60 og 61-63) og Boris Spasskij (verdensmester 1969-72).
- Norge har per i dag ni *stormestere*, den øverste livsvarige tittelen som deles ut. Simen Agdestein ble Norges første stormester i 1985. I juni 1989 var han rangert som nr. 16 i verden samtidig som han spilte på det norske landslaget i fotball – en unik prestasjon. Magnus Carlsen ble stormester i 2004, som den yngste i historien, kun 13 år gammel. Carlsen er av flere – blant annet Garri Kasparov – ansett som en mulig fremtidig verdensmester.